

RĪGAS POLITECHISKĀ INSTITŪTA ARCHITEKTŪRAS NODAĻA

Dr. arch. h. c. E. R. Laube Portlandā, Ore., ASV.

Šis raksts apskata Rīgas Politehniskā Institutā (R. P. I.) arhitektūras nodaļu tikai lielos vilcienos laikmetā no 1899. g. līdz 1919. g., jo autoram nav nekādu dokumentāru datu.

R. P. I. Arhitektūras nodaļa toreiz atradās ēkā, kuru Latvijas Universitātes darbības posmā devēja par Veco Ēku. Kad R. P. I. vajadzībām uzcēla oturu ēku, pie Pilsētas kanāla, tad jaunajā ēkā Arhitektūras nodaļas studenti klausījās lekcijas fizikā, ķīmijā, minerāloģijā un ģeoloģijā.

Arhitektūras nodaļa aizņēma Vecās Ekas Merķeļa (toreiz Paulucci) ielas puses spārnu 3. stāvu un pa daļai arī 4. stāva vidus daļu. Šais telpās vēlāk atradās arī Latvijas Universitātes Arhitektūras fakultāte, kuras laikā izveidoja bēniņu telpas 4. stāva abos galos - arhitektūras darbnīcu vajadzībām. Daži priekšlasījumi un praktiskie darbi notika arī Merķeļa ielas spārnu 2. stāvā. Arī šīs telpas vēlāk bija Latvijas Universitātes Arhitektūras fakultātes rīcībā. Arhitektūras nodaļas vajadzībām uzceltajā 4. stāvā atradās telpas brīvrokas zīmēšanai, bet L. U. Arhitektūras fakultātes laikā mākslas darbnīcai.

1915. g. vasarā, sakarā ar Pirmo pasaules karu, R. P. I. visas nodaļas evakuēja uz Maskavu. Arhitektūras nodaļa atrada telpas Komissarovskoje Tehnišķeskoje Učiliščē ēkā.

Kad 1917. g. vasarā daži mācības spēki atgriezās Rīgā, viņi kopā ar šeit palikušajiem atjaunoja R. P. I. tā pēcteču Baltische Technische Hochschule un vēlāk Rīgaer Technische Hochschule veidā, kas darbojās līdz 1919. g. janvārim, kad Rīgā ienāca lielinieku karaspēks. R. P. I., tāpat arī Rīgaer Technische Hochschule nolikvidējās un nodibinājās Latvijas Augstskola, ar latviešu mācības valodu: P. P. I. lekcijas notika krievu valodā, bet Baltische Technische Hochschule un Rīgaer Technische Hochschule laikā - vācu valodā.

Laiks, kurā biju saistīts ar R. P. I., vispār bija politiski nemierīgs. Arhitektūras nodaļas mācības spēki ganaktīvi nepiedalījās politiskās kustībās, bet studenti, it sevišķi tie, kas nāca no Iekšlietu kriegu, viens otrs bija karsti aizraušies.

Tā kā Arhitektūras nodaļas dibinātāji apzinājās, ka studijas augstskolās nevar iesniegties plašumā un sīkumos, kas piepildītu katra studijas nobeigušā profesionālo dzīvi, tie mācības plānā bija izraudzījuši tikai pietiekamu skaitu pašu nepieciešamāko priekšmetu. Tie arhitektūras studentam pēc nodaļas absolvēšanas deva pamatzināšanas, uz kā balstīt praktisko darbu, patstāvīgi sekojot jaunām atzīpām celtnieciskā arhitektūrā, kas nepārtraukti mainās laika tecējumā. Labi paraugi šai ziņā bija Šveices un Vācijas tehnisko augstskolu arhitektūras nodaļas.

Kā jau izraudzītais dibinātājs tehniskās augstskolas nosaukums, kas sākumā bija Rīgas politehnikums, bet vēlāk Rīgas Politehniskais Institūts norāda - šī mācības iestāde bija domāta tehnikas kultivēšanai un izplatīšanai. Šī iemesla dēļ Arhitektūras nodaļas noteicis raksturs bija tehniskais, kaut gan līdztekus pastāvēja centieni, cik vien un kur vien iespējams, arhitektūras projektos un praktiskajos darbos ievērot arī mākslas prasības. Nevienam speciālu mākslas virzienu arhitektūrā neizcēla. Mācīja vienīgi arhitektūras vēsturisko stilu mākslas motīvu piemērošanu laikmetīgos projektos. Tāds virziens valdīja līdz šī gadsimta sākumam. Bet jau šī gadsimta pirmajos gados arhitektūras studentos sāka atbalsoties jau-

nās Vakareiropas idejas, aicinādamas atteikties no stilu kulta un pievērsties patstāvīgai modernai arhitektūrai. Studenti sāka dzīvi interesēties par moderno arhitektūru, resp. moderno stilu, un jaunās idejas izlietoja savos projektos. Profesors Kochs, toreizējais Arhitektūras nodaļas dekāns, gan necieta kailās, vienkāršotās formas arhitektūras izteiksmē. Viņš mēdza teikt: "Wozusoll ich denn nacht herumspazieren, wenn ich ein Hemd anziehen kann?"

Visa Arhitektūras nodaļas mācības viela bija sadalīta pa četriem gadiem, pievienojot vienu sēmeistri diplomdarba izstrādāšanai. Bet praksē diplomdarba izstrādāšana dažiem studentiem prasīja ilgāku laiku. Iemesls bija gan studentu nodarbinātība praktiskajā dzīvē, gan arī dažādi citi apstākļi. Noteikumi nebija tik bargi, ka prasītu burtisku sekošanu mācības plānam.

Iestāšanās pārbaudījumu Arhitektūras nodaļā nebija. Nebija arī pārbaudījuma brīvrokas zīmēšanā, bet prasīja gan labas vidusskolas nobeigšanas apliecības.

Arhitektūras nodaļas absolventi Rīgaer Polytechnikum pastāvēšanas laikā ieguva arhitekta gradu; Rīgas Politehniskais Institūts Arhitektūras nodaļu pabeigušajiem piešķīra inženiera - arhitekta gradu, bet tiem, kam studiju laikā un diplomdarba izstrādājumā bija izcilas sekmes - inženiera - arhitekta gradu ar uzslavu.

Visi mācības plānā paredzētie priekšmeti bija obligāti. Par pamatpriekšmetu R. P. I. laikā pareizticīgajiem uzskatīja Dieva vārdu. Pārējie priekšmeti bija sadalīti tiešos un netiešos.

Pie tiešiem priekšmetiem piederēja: celtnieciskās konstrukcijas ar praktiskajiem darbiem, sanitārā celtniecība, apkure un vēdināšana, celtniecisko materiālu pārbaudes praktiskie darbi, mācība par celtnieciskiem materiāliem; arhitektūras zīmēšana; brīvrokas zīmēšana; maksas aprēķini, celtniecības likumi; ēku projektēšana, pielietotā perspektīva, mērniecība, ēku iekārta, mākslas vēsture, ornamentu mācība, arhitektūras vēsture, vēsturisko arhitektūras stilu studiju praktiskie darbi, arhitektūras formas un praktiskie darbi, pieminekļu uzturēšana un diplomdarbs. Jāpiezīmē, ka ēku projektēšana bija sadalīta. Atsevišķās daļās vadīja dažādi mācības spēki, katrs, protams, pēc saviem uzskatiem par arhitektūru un mākslu; šādā kārtā studenti guva pretrunīgus norādījumus projektēšanas darbā, kas dažus mulsināja. Latvijas Universitātes Arhitektūras fakultāte ēku projektēšanā studentus sadalīja pa trim, vēlāk 4 arhitektūras darbnīcām. Katru darbnīcu vadīja mācības spēks, kas pārraudzīja visus darbnīcā ieskaitīto studentu projektēšanas darbus, kā arī viņu diplomdarba izstrādāšanu. Arhitektūras darbnīcas sekmeja projektēšanas darba viengabalainību, vadītu pēc darbnīcas vadītāja atzītiem principiem. Arhitektūras darbnīcas skaitījās par studiju centru, ap kuru grupējās visi pārējie priekšmeti.

Pie netiešiem priekšmetiem piederēja: augstākā matemātika, fizika, tehniskā mehanika, tēlotāja ģeometrija, grāmatvedība, politiskā ekonomija, ķīmija, minerāloģija, ģeoloģija.

Galvenais mācības līdzeklis Arhitektūras nodaļā bija bibliotēka. Grāmatas ar fundamentālu nozīmi atradās R. P. I. Centrālajā bibliotēkā. Nodaļas telpās bija tikai samērā mazs grāmatu ska-

pis, nodaļas rokas bibliotēka. Šī rokas bibliotēka gan ietvēra visus vajadzīgos datus un materiālus, kas bija nepieciešami arhitektūras priekšmetu mācīšanai. Centrālā bibliotēka abonēja nedaudzus arhitektūras žurnālus. No pārējiem mācības līdzekļiem ievērtību pelnīja diezgan prāvā ģīpsa nolējumu kolekcija, kas atradās brīvrokas zīmēšanas telpās, kā arī Rīgas Pareizticīgo katedrāles uzņēmējums, kas skaitījās piederīgs arhitektūras vēstures priekšmetam.

No mācības spēkiem varu atzīmēt tikai tos, kas darbojās manā laikā, no 1899. - 1919. g., pie tam tikai tos kolēģus, kuru atceros. R. P. I. evakuācijas posmā Maskavā, kā arī pie Baltische Technische Hochschule un Rīgaer Technische Hochschule darbojās galvenokārt tie paši mācības spēki, kas R. P. I., tomēr ar dažiem izņēmumiem un papildinājumiem.

Pie Arhitektūras nodaļas sastāva piederēja profesors H. Kochs, ilggadīgais nodaļas dekāns. Viņš lasīja arhitektūras vēsturi; viduslaiku un renesanses posmus, bet pirms profesora Rončevska, arī senātes un klasisko arhitektūru. Viņš vadīja arī ēku projektēšanas III un IV daļu un pārraudzīja diplomdarbu izstrādāšanu. Arī vēsturisko arhitektūras stilu studijas bija viņa mācītis priekšmets. Cariskās Krievijas Tautas Apgaismošanas Ministrija bija atļāvusi profesoram Koch lasīt lekcijas vācu valodā, kurpretim pārējiem mācības spēkiem bija jālieto krievu valoda.

Pēc profesora Koch aiziešanas pensijā par dekānu tika apstiprināts prof. V. Striks (W. von Stryk). Viņš mācīja: ēku iekārta, arhitektūras formas ar praktiskiem darbiem, ornamentu mācību, arhitektūras zīmēšanu, ēku projektēšanas II daļu un arī arhitektūras vēsturi un stilu studijas.

Profesors O. Hofmanis (Hoffmann) lasīja lekcijas celtnieciskās konstrukcijās un vadīja attiecīgos praktiskos darbus. Viņa mācītis priekšmeti bija arī celtnieciskā statika ar praktiskajiem darbiem, mācība par celtnieciskiem materiāliem un ēku projektēšanas I daļa.

Vēlāk ēku projektēšanas I daļu pārņēma profesors Ed. Kupfers (Kupfer), kas lasīja arī lekcijas ēku iekārtā.

Profesors K. Rončevskis bija dekāns evakuētajā R. P. I. Maskavā. Viņa mācītis priekšmeti bija: klasiskā arhitektūra ar praktiskiem darbiem stilu studijās un pielietotā perspektīva.

Docents E. Laube lasīja lekcijas ornamentu mācībā, pielietotā perspektīvā, arhitektūras formās un vadīja arī praktiskos darbus šai priekšmetā. Viņš vadīja arī praktiskos darbus arhitektūras zīmēšanā, kā arī ēku projektēšanā II, III un IV. Viņš piedalījās arī diplomdarbu izstrādāšanas pārraudzībā.

Docents H. Pīrangs mācīja priekšmetus: viduslaiku arhitektūras vēsture un pieminekļu uzturēšana.

Docents Burmeisters pie Baltische Hochschule un Rīgaer Technische Hochschule lasīja lekcijas un vadīja praktiskos darbu arhitektūras formās.

Brīvrokas zīmēšanu mācīja profesors Č. Klarks (Ch. Clark) un pēc viņa aiziešanas pensijā - profesors G. Rozens (Gerhard Baron von Rosen).

Lēkcijas mākslas vēsturē lasīja ģimnācības direktors Dannenberg.

Priekšmetus: celtniecības likumi un maksas aprēķini sākumā lasīja Hāgens (v. Hagen), vēlāk gubernas arhitekts Frīzendorfs (Friesendorf).

Asistents H. Hartmanis skaitījās pie arhitektūras vēstures priekšmeta. Viņš pārzināja arī nodaļas bibliotēkas skapi un palīdzēja arī dekāniem nodaļas administrācijā.

Pie priekšmetiem: ēku iekārta un ēku projektēšana par asistentu darbojās P. Kampe. Viņš

vadīja arī dzīvojamo ēku projektēšanu Inženieru nodaļas studentiem.

Nodaļā savā laikā par asistentiem strādāja arī G. Bercis un Lanskis.

Arhitektūras nodaļas mācības spēki mācīja arī citās nodaļās. Bez jau pieminētā asistenta Kampes darba Inženieru nodaļā šīs nodaļas studentiem lekcijas celtnieciskās konstrukcijās sniedza arī profesors Hofmanis, reizē lasīdams šopriekšmetu arī Arhitektūras nodaļas studentiem.

Arī tēlotāju ģeometriju, ko kopā ar praktiskajiem darbiem mācīja Arhitektūras nodaļas profesors K. R. Kupfer, klausījās gan Arhitektūras nodaļas studenti, gan arī studenti-inženieri un studenti-mechaniķi. Profesora V. Strika, vēlāk docenta E. Laubes mācītajā priekšmetā arhitektūras formas un praktiskajos darbos piedalījās arī Inženieru nodaļas studenti.

Arhitektūras nodaļas mācības spēks profesors Mēders lasīja lekcijas augstākajā matemātikā, ko kopā ar Arhitektūras nodaļas studentiem klausījis arī Ķīmijas un Lauksaimniecības nodaļu studenti.

Citu nodaļu mācības spēki, kas mācīja Arhitektūras nodaļā bija: profesors T. Grenberg (Grönberg) (Mech.), kas lasīja lekcijas fizikā. Vēlāk viņu aizstāja profesors M. Centnerers (Ķīm.). Profesors Osmidovs (v. Ozmidoff) - Inženierzinātņu enciklopēdijā (Inž.), profesors Denfers - vispārīgā mašīnu mācībā (Mech.), profesors Treijs (Treu) (Ķīm.) - ķīmijā, docents Heincs (Mech.) - apkurē un vēdināšanā, profesors Bergmanis (Tirdzn.) - politiskajā ekonomijā, docents E. Birkhāns (Tirdzn.) - grāmatvedībā. Mehanikas nodaļas laboratorija - celtniecisko materiālu pārbaude, docents R. Stegmanis un docents A. Buchholcs (Inž.) - mērniecībā, docents V. Keldišs (Keldysch) (Inž.) - dzelzsbetona konstrukcijās, docents Ziebertichs (Seuberlich) (Lauks.) - viduslaiku arhitektūras vēsturē. Lasīja lekcijas R. P. I. Maskavas periodā, Kori (Inž.) - sanitārā celtniecībā un Ivanovs (Mech.) - tehniskajā mehanikā.

Patīkami atcerēties, ka R. P. I. mācības spēku vidū valdīja ļoti kolēģiāli draudzīgas attiecības.

Studentu skaits Arhitektūras nodaļā šī gadsimta sākumā bija ap 120, kas gan arvien pieauga, tā kā nodaļas pēdējā posmā studentu bija pāri par 200.

Ap šī gadsimta sākumu Arhitektūras nodaļas studentu vidū bija ļoti niecīgs skaits latviešu. Lielais studentu vairums nāca no plašās Krievijas, pat no tālās Sibīrijas; bija arī daudz vāciešu, īgaunu un poļu. Ar laiku tomēr latviešu studentu skaits sistēmiski pieauga, lai gan toreiz latviešu studentu nekad nebija tik daudz kā neatkarīgās Latvijas laikā.

Attiecīgas mācības spēku un studentu starpā bija ļoti korrekta un cilvēcīga. Mācību spēki centās pret studentiem izturēties taisnīgi un palīdzēt pārvarēt studiju grūtības. Studentu tautība, rase un politiskā pārliecība profesorus neietekmēja.

R. P. I. vispār un arī Arhitektūras nodaļā sieviešu-studenšu nebija.

Administratīvos pienākumus nodaļā veica dekāns, kam palīdzēja asistents Hartmanis un pēc vajadzības, arī citi mācības spēki. Dekāns uzturēja sakarus ar R. P. I. pārvaldi (Verwaltungsrat).

Arhitektūras nodaļa savā 50 gadu (1869. - 1919) pastāvēšanas laikā bija sagatavojusi lielu skaitu celtniecības praksē noderīgu arhitektūru. R. P. I. Arhitektūras nodaļas absolventiem bija ļoti laba slava visā plašajā Krievijā, kādēļ arī daudz krievu studēja arhitektūru Rīgā.

Manas studijas un darbības laiks Rīgas Politehniskā Institutā man palikuši silti, simpātiskā piemiņā.